
IN MEMORIAM

Harald zur Hausen
11.3.1936–29.5.2023

Harald zur Hausen föddes den 11 mars 1936 i Gelsenkirchen, en stad i Ruhrområdet i den nuvarande tyska delstaten Nordrhein-Westfalen, och dog den 29 maj 2023. Han studerade medicin i Bonn och Hamburg och avlade medicine doktorexamen vid Düsseldorfs universitet 1960. Efter postdoktoral forskning i Düsseldorf flyttade han 1965 till USA för att arbeta på Children's Hospital i Philadelphia, där han fortsatte sin forskning i Werner och Gertrude Henles viruslaboratorium. Han återvände 1969 till Tyskland som forskningsprofessor vid Würzburgs universitet och flyttade senare till Freiburgs universitet. Där isolerade han tillsammans med Lutz Gissmann humant papillomvirus (HPV) 6 ur genitila vårtor. År 1983 identifierade han HPV 16 i cervixcancer, och ett år senare HPV 18. Dessa fynd mottogs först med viss skepsis av andra forskare, av vilka flertalet ansåg Herpes simplex vara orsaken. Han visade dock att dessa HPV-former är den huvudsakliga orsaken till cervixcancer, och detta möjlig-

gjorde utvecklingen av ett epokgörande vaccin mot cervixcancer. Vaccinet kom i allmänt bruk 2006.

Från 1983 till 2003 var Harald zur Hausen chef för Deutsches Krebsforschungszentrum i Heidelberg och professor i medicin vid Heidelbergs universitet, där han fortsatte sitt forskningsarbete ända till sin död.

Harald zur Hausen har erhållit många prestigefyllda pris för sin forskning kring HPV och cervixcancer. Det mest prestigefyllda priset är givetvis Nobelpriset i fysiologi eller medicin, som zur Hausen erhöll 2008 tillsammans med två franska forskare, som blev belönade för upptäckter kring HI-viruset.

Professor zur Hausen var hedersdoktor vid Helsingfors universitet och höll under årens lopp flera anföranden i Finland. Till utländsk hedersmedlem i Sällskapet blev zur Hausen kallad 2010, då han även höll ett föredrag i samband med Sällskapets 175-årsjubileum.

Tom Böhling

IN MEMORIAM

Carl Blomqvist
12.2.1951–27.11.2023

Professor Carl Blomqvist föddes i Solna, Sverige, men familjen flyttade till Malax då Calle var tre år gammal. Han tog studenten vid Vasa svenska lyceum 1970, studerade medicin och specialiserade sig till onkolog vid Helsingfors universitet. Calle gifte sig 1981 med professor Liisa Hakamies, disputerade 1988 och verkade som docent vid Helsingfors universitet och adjungerad professor i Uppsala 1999–2014, där han också arbetade som överläkare 1999–2010. Han jobbade dessutom som deltidanställd överläkare i Örebro 2015–2020. Parallellt var han avdelningsöverläkare 2003–2017 och tf professor 2010–2011 vid HUS Cancercentrum, där han fortsatte att arbeta fram tills han fyllde 72 år i februari 2023. Under sin 44-åriga karriär hann Calle se hur enormt cancerbehandlingen utvecklades. Eftersom han undervisade flera generationer av läkare i klinisk problemlösning, är han en förebild och rollmodell för de onkologer och forskare som nu arbetar på HUS Cancercentrum. Han var högt uppskattad bland både patienter och kolleger.

Calle verkade aktivt både nationellt och internationellt med över 450 vetenskapliga artiklar och 19 handledda doktorsavhandlingar. Han var en finsk ambassadör i nordiska onkologkretsar och bidrog mycket till det nordiska samarbetet inom bröstcancer- och sarkomforskning. Han fokuserade sin forskning på utveckling av diagnostik och behandling av bröstcancer, sarkom och testikelcancer. Calle deltog också i många kliniska studier och var medlem i tidskriften *Acta Oncologica*s styrelse 2018–2023. Han var även en flitig och

träffsäker sakkunniggranskare för manuskript som skickades till tidskriften.

Trots sitt starka engagemang i arbetslivet hade Calle alltid tid för familjen, som han var mycket stolt och lycklig över. Han talade alltid varmt om sin hustru Liisa, sonen Oliver och dottern Sofia samt de tre små barnbarnen. Calles många hobbyer var en bra motvikt till det kliniska arbetet och forskningen. Han var en "thinker and doer" och tyckte tänka som bäst när han rafistulerade med trädgårdsarbete och nätfiske i paradiset de hade i Lehmijärvi eller var ute och seglade med Liisa som den okuvlige sjöbjörn han var. Avkopplande var också hans och Liisas gemensamma musikstunder då de spelade piano fyrhänt eller Calle ackompanjerade Liisas sång.

Calle förhöll sig lugn och realistisk till sin kommande bortgång och sade sig sörja mest över det att han inte fick vara morfar en längre tid. Han lämnar ett stort tomrum efter sig. Hans kolleger och arbetskamrater minns honom med största respekt och tacksamhet för allt de lärt sig av honom. Som människa var Calle ytterst anspråkslös, positiv och optimistisk. Han bemötte alla med vänlighet och intresse. Som forskare, expert och kliniker upprätthöll han hög etisk standard och var ytterst samvetsgrann och realistisk. Calle sörjs av hustrun Liisa, sonen Oliver med hustru, dottern Sofia och hennes man samt deras tre små döttrar, Calles fyra syskon med familjer, samt flera kära vänner och ett stort antal kolleger.

Micaela Hernberg

Tiina Saarto

Riikka Nevala

Mångåriga kolleger vid HUS Cancercentrum

IN MEMORIAM

Georg H. Borgström
13.5.1943–10.1.2024

Professor h.c., medicine och kirurgie doktor Georg "Joffe" Borgström gick ur tiden den 10 januari 2024 efter en tids sjukdom. Joffe föddes under kriget som sina föräldrars första barn. Såsom tusentals barn i hans ålder var han en tid placerad i Sverige i en bekant familj. Efter kriget fick han liksom sina yngre syskon leva en trygg barndom på Östersundom gård i Sibbo. Gården hade på den tiden många anställda med många barn. Det var nära till lekkamraterna och man pratade både svenska och finska. Efter tredje folkskoleklassen i nuvarande Västersunds skola väntade Lärkan vid Mikaelsgatan i centrum av Helsingfors. Lärkan erbjöd inte mat och eleverna måste äta lunch hemma. Då Joffe kom från "landet" fick han lov att ta med sig smörgåsar hemifrån. Skolan hade några mycket bra och inspirerande lärare. En av dem var biologiläraren Holger "Klotte" Ahlqvist. Denne samlade kring sig några hängivna elever, däribland Joffe, som under flera år sysslade med ringmärkning av fåglar. Efter studenten 1961 följde fältartilleriet i Dragsvik, AUK i Niinisalo och RUK i Fredrikshamn. Därefter började en period i Joffes liv som kom att präglade honom livet ut. Finland hade stor brist på läkare och hade ingått ett avtal om att fem studenter per år kunde studera medicin i Danmark. Joffe blev en av dem och studerade medicin vid Aarhus Universitet. Han bodde i Danmark i nio år och pratade gärna danska då tillfälle bjöds. Under denna tid gifte han sig, och barnen Charlotta och Joachim föddes där.

Efter återkomsten till Finland arbetade han som assistentläkare vid IV Medicinska kliniken och vid hälsocentralen i Kyrkslätt-Sjundeå. Under slutet av 1970-talet blev han medlem i professor Albert de la Chapelles forskargrupp på Medicinska forskningsinstitutet Minerva och senare på Folkhälsan.

Albert de la Chapelle var landets första professor i medicinsk genetik. Nu hade det blivit möjligt att identifiera människans alla kromosomer och studera avvikelser i dem vid olika sjukdomar. Joffe studerade framför allt kromosomförändringar hos leukemipatienter och han disputerade 1981. Han verkade sedan som biträdande lärare i medicinsk genetik och utnämndes till docent i medicinsk cytogenetik 1990. Joffe var en omtyckt praktiserande läkare på Eira sjukhus under flera decennier. Även hans roll som radiodoktor var allmänt känd. Tack vare sina språkkunskaper anlidade flera ambassader i Helsingfors hans kunnande och han erhöll flera utländska hederstecken. År 2003 fick han hedertiteln professor h.c. Som en kuriositet kan nämnas att även Paavo Lipponen deltog vid professorsmottagningen. Han hade 1952 som 11-åring bott på Östersundom gård för att lära sig svenska och Joffe finska.

Joffe var aktiv i flera organisationer, bland annat medlem i FLS styrelse 1989–1990, Yngre läkares förenings styrelse 1979–1981 och Eira sjukhus styrelse 1977–1981.

I Århus väcktes intresset för viner. Tillsammans med studiekamraten Bobi Thurén, lärka även han, bodde Joffe i andra våningen ovanför en vinaffär. Affärsinnehavaren märkte att de unga männen hade intresse för viner utöver priset och bjöd in dem ofta till sin vinkällare under affären. Här erhöll de blivande medicinerna elementära kunskaper i oenologi. Enligt uppgift ingick 200 vinbuteljer i flyttasset till Finland 1971. Under en lång tid skrev Joffe om utbudet av viner i sin spalt i Hufvudstadsbladet och positiva omdömen ledde ofta till att de vinerna snabbt såldes slut på Alko.

Carl G. Gahmberg
Marcus H. Borgström

Mårten Wikström
20.6.1945–7.1.2024

Professor emeritus Mårten Wikström avled den 7 januari 2024 i en ålder av 78 år efter en akut häftig sjukdom. Han föddes i Helsingfors och blev student från Brändö svenska samskola 1963. Efter avlagd militärtjänst inledde Mårten studier i medicin vid Helsingfors universitet hösten 1964 tillsammans med åtta andra pojkar som då bildade den svenskspråkiga studielinjen på höstkursen.

Redan i början av studietiden sökte sig Mårten till professor Nils-Erik Saris laboratorium på institutionen för medicinsk kemi där han började undersöka mitokondriernas funktion vid cellandningen, ett tema som skulle bli kärnområdet för hans kommande forskarbana. Mårten blev medicine licentiat och legitimerad läkare 1971 och disputerade samma år med avhandlingen *”Mitochondrial Energy Transduction and Oxidative Phosphorylation; Conservation and Transfer of Energy Coupled to Oxidoreduction in the Terminal Region of the Respiratory Chain”*. Efter disputationen verkade Mårten åren 1971–1972 som postdoktoral forskare i E.C. Slatters laboratorium vid Institutionen för Biokemi vid Amsterdams universitet. Hemkommen från Amsterdam blev han en inspirerande biträdande lärare i medicinsk kemi och docent vid Helsingfors universitet 1973. Åren 1975–1976 var Mårten gästprofessor i Britton Chances laboratorium vid University of Pennsylvania i USA. Han utnämndes 1983 till professor i medicinsk kemi. År 2001 flyttade Mårten från den medicinska fakulteten till den naturvetenskapliga fakulteten i Vik där han från 2002 till pensioneringen var professor i fysikalisk biokemi. Åren 1996–2006 var han

forskarprofessor vid Finlands Akademi och 2000–2005 ledare för en av Finlands Akademis spetsenheter.

Mårtens forskning fokuserade på det kemiska-fysikaliska förloppet på jonnivå i mitokondrierna vid cellandningen och energisyntesen. Han publicerade nästan 300 arbeten inom området, varav flera innebar paradigmskiften och genombrott i den absoluta forskningsfronten. År 1977 rapporterade Mårten i *Nature* att cytokrom c-oxidas fungerar som en protonpump som vid energisyntesen translokerar protoner över den inre mitokondriemembranen. Finndet avvek helt från den kemiosmotiska teorin som lanserats av nobelpristagaren Peter C. Mitchell. Detta utlöste en animerad vetenskaplig polemik som väckte stor uppmärksamhet bland forskarna på området. P.C. Mitchell publicerade följande år ett arbete där han redan i rubriken frankt deklarerade att cytokrom c-oxidas inte fungerar som en protonpump. Debatten avslutades först 1985 då Mårten entydigt kunde visa att Mitchells teori baserade sig på artefakt som uppstår då mitokondrier får membranskada vid isoleringen. Trots att nobelpristagaren måste erkänna sin feltolkning förblev han och Mårten vänner. Förutom det vetenskapliga värdet ökade den framgångsrika debatten Mårtens anseende ytterligare i det internationella forskarsamhället.

Många av Mårtens arbeten är publicerade i de mest prestigefyllda journalerna, till exempel nio i *Nature*, 28 i *PNAS* osv. De gav honom en ställning som internationell ledande auktoritet inom mitokondrieforskningen. Han byggde upp omfattande nätverk av forskare

från olika delar av världen och gjorde en tungt vägande insats för utvecklingen av den biofysikaliska biokemin i vårt land. Pensioneringen 2013 påverkade inte Mårtens arbetstakt. Han var aktiv inom forskningen ända till slutet.

Mårten kallades till redaktionsråden för olika biokemiska journaler bland vilka kan nämnas The EMBO journal, European Journal of Biochemistry, The Biochemical Journal, Trends in Biochemical Sciences, FEBS Letters, Journal of the Royal Society Interface.

Mårten var medlem av Sigrid Jusélius stiftelses vetenskapliga råd 1998–2013 och dess ordförande 2013–2016. De tunga vetenskapliga insatserna renderade Mårten många pris och utmärkelser, bland andra Anders Jahres pris för yngre forskare 1984 och Anders Jahres stora pris 1996, Matti Äyräpää-priset 1993, Finska Läkaresällskapets jubileumspris 1985, A.I. Virtanen-priset 1989, Professor E.J. Nyströms pris 1995, David Keilins pris och medalj 1997 och Peter Mitchells Medalj 2000. Mårten dekorerades med riddartecken för FVR 1992 och kommendörstecknet för FLO 1999.

Han var ledamot av Finska Vetenskaps-Societeten, Suomalainen Tiedekatemia och Academia Europea. Han blev medlem av EMBO 1985 och kallades till ledamot av Kungliga Svenska Vetenskapsakademien 1992.

Musiken var en av Mårtens passioner. Som skolelev började han ta violinlektioner och spelade sedan altviolin under Tauno Hannikainens ledning i Helsingfors ungdomsorkester tillsammans med blivande musiker som Okko Kamu och Leif Segerstam. I tonåren rekryterades Mårten med sitt osvikliga taktsinne att

spela trummor i ”The Scaffolds”, som var en av landets första rockorkestrar.

Mårten blev tidigt engagerad i Medicinarklubben Thorax spexverksamhet. Han gjorde en mängd bejublade rollprestationer med spexsånger baserade på allt från jazz- och poplåtar till kända operaarior, som han framförde på en professionell nivå med sin höga, klockrena tenor. Mårten hade bjudits in att hålla festtalet på Thorax LXII årsfest 1993. Istället för ett traditionellt orerande framförde han en kavalkad av sina mest guterade spexsånger inför en begestrad årsfestpublik. Medicinarkören Notknackarna grundades 1972 och Mårten uppträdde vid flera konserter som körsolist. Då dixieland-jazzorkestern Dr Jazz alias Jösta bildades 1977 var Mårten självskriven på trummorna. Under årens lopp blev det sedan en mängd spelningar med bandet. Mindre känd är Mårtens poetiska ådra. Han kunde ex tempore snickra ihop finurliga limerickar på tre språk svenska, finska och engelska.

Stugan på Brännholmen i Ingå skärgård var ett kärt tillhåll. Där tillbringade Mårten många somrar med att filosofera över andningskedjans molekylära mysterier mellan fågelskådning och schackspelande med barnbarnen.

Mårten Wikströms bortgång har lämnat ett stort tomrum i vetenskapsamfundet. Han var en spirituell vän och mångsidigt innovativ forskare som gjorde en exceptionell karriär. Mårten sörjes närmast av hustrun Anne och tre vuxna barn med familjer och en omfattande krets av kolleger och vänner.

Leif Andersson

Peter Roberts

Annamari Ranki
3.1.1955–14.1.2024

Professorn emerita i dermatologi och venereologi vid Helsingfors universitet Annamari Ranki avled den 14 januari 2024 i en ålder av 69 år. Hon föddes i Helsingfors den 3 januari 1955 som första barnet till diplomingenjör Heikki Ranki och magister Pirkko Ranki. Hon växte upp i Tölö med två yngre systrar, tog studenten vid Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu 1972 och inledde samma år sina studier i medicin vid Helsingfors universitet. Medicine licentiatexamen avlade hon 1977. Följande år disputerade hon för doktorsgraden och blev därmed som 23-åring den dittills yngsta medicine och kirurgi doktor i vårt land. Doktorsavhandlingen, som behandlade markörer för T-och B-celler, handledes av professor Pekka Häyry, hennes första make. Samma år som Annamari disputerade utnämndes hon till docent i experimentell dermatologi vid Helsingfors universitet.

Efter att ha erhållit specialisträttigheter i hud- och könssjukdomar 1983 sökte sig Annamari till Kuopio universitet, där hon arbetade som biträdande lärare. Vid samma tid började hon intressera sig för en ny och okänd sjukdom, aids, och blev antagen som gästforskare på den kände aidsforskaren Robert Gallos laboratorium vid The National Cancer Institute, National Institutes of Health, i Bethesda, där hon verkade 1985–1987 samtidigt som hon arbetade vid The Memorial Sloan-Kettering Cancer Center i New York. Efter återkomsten till Finland verkade hon som yngre forskare vid Finlands Akademi och som biträdande lärare på Helsingfors universitet samt som specialistläkare vid Kliniken för hud- och könssjukdomar vid Helsingfors universitetscentralsjukhus

(Hucs) till 1993. Följande år utnämndes hon till professor i dermatologi och venereologi vid Uleåborgs universitet och 1996 till professor i dermatologi och venereologi vid Tammerfors universitet. Hon återvände till Helsingfors 1997 efter att ha utnämnts till professor i dermatologi och venereologi vid Helsingfors universitet och överläkare på Hud- och allergisjukhuset inom Hucs. Åren 2007–2009 var hon prodekanus inom medicinska fakulteten vid Helsingfors universitet. När medicinska fakulteten 2022 höll sin XV doktorspromotion var Annamari Ranki promotor, ett uppdrag som hon gick in för med stort engagemang.

Annamari var en hängiven forskare, som publicerade närmare 300 vetenskapliga arbeten i internationella tidskrifter. Hennes publikationer rör framför allt basal och klinisk immunologi och spänner över ett ovanligt brett fält av immunmedierade sjukdomar. Ett stort antal arbeten gäller också cancersjukdomar. Att hon ständigt hade fingret på tidens puls var inte att ta miste på. Efter att i USA ha studerat den nya sjukdomen aids fortsatte hon i Finland med sin forskning om immunologin vid hiv-infektion. Tillsammans med sin make professor Kai Krohn utvecklade hon ett nytt DNA-baserat kandidatvaccin mot hiv och gjorde kliniska prövningar med vaccinet. Internationell ryktbarhet vann Annamari Ranki framför allt genom sina ingående studier av den molekylära patogenesen vid T-cellslymfom i huden. Ett annat tyngdpunktsområde var autoimmuna sjukdomar, särskilt det autoimmuna polyendokrina syndromet APS1, tidigare känt under akronymen APECED. Senare fångade hud- och tarmmikrobiomen hennes intresse och blev ett led i hennes studier av APS1. Under de senaste åren var hon engagerad i en studie, där man undersökte möjligheten att använda patientderiverade och genkorrigerade inducerade pluripotenta stamceller (iPSC) för behandling av APS1. I slutet av 1990-talet var hon med om att beskriva en ny ärftlig inflammatorisk sjukdom, tumörnekrosfaktorreceptorassocierat periodiskt syndrom (TRAPS), en upptäckt utifrån vilken ett nytt sjukdomsbegrepp, autoinflammatorisk sjukdom, skapades. Upptäckten av TRAPS har hon beskrivit som en fantastisk belöning för både forskare och patient, när symtom som under decennier gäckat de behandlande läkarna äntligen fick en förklaring och dessutom kunde behandlas framgångsrikt.

På både den nationella och den internationella arenan var Annamari Ranki

en framträdande och ansedd läkare och forskare. Hon verkade vid European Dermatology Forum som generalsekretärare 2007–2008 och som ordförande 2009–2010 samt som styrelsemedlem i ett flertal andra europeiska dermatologiska organisationer. Vidare var var styrelsemedlem i Nordisk Dermatologisk Förening och i International Society for Cutaneous Lymphomas samt ordförande för Finlands Dermatologiförening 2000–2002. Sedan 2010 var hon medlem av Finska Vetenskapsakademien och hon innehade förtroendeuppdrag i Finlands Akademi, Vetenskapsrådet i Sverige och Europeiska kommissionens externa utväreringspanel för smittsamma sjukdomar samt var medlem i redaktionsråden för ett flertal vetenskapliga tidskrifter. Annamari mottog ett stort antal pris och utmärkelser, bland dem Certificate of Appreciation från International League of Dermatological Societies (ILDS) och den kungliga danska förtjänstmedaljen Pro Meritis. I Finland inrättade hon forskningslaboratorier för hudsjukdomar vid Uleåborgs universitet och Tammerfors universitet. För sina många förtjänster förlänades hon riddartecknet av I klass av Finlands Vita Ros' orden av republikens president. I Finska Läkaresällskapet invaldes hon som medlem 1977.

Annamari Ranki var en dedicerad lärare som engagerade sig såväl i den medicinska grundutbildningen som i specialistutbildningen och fortbildningen. Som inspirerande ledare för sina forskningsgrupper var hon en ständig påminnelse om att det går att kombinera internationell toppforskning med ett ansvarsfullt och krävande kliniskt arbete, likaså med en insats som kärleksfull mor till tre barn. I en intervju från i fjol hoppades Annamari att hennes viktigaste insats inom arbetslivet skulle vara att inspirera unga människor att ägna sig åt forskning.

Annamari var en parant och världsvan dam, som snabbt blev medelpunkten i de sällskap hon trädde in i. Mental styrka fick hon av sitt intresse för konst och arkitektur, vilket bland annat kom till uttryck i det storartade husprojekt som hon tillsammans med sin make Kai förverkligade i Pälkäne. Med stor gästvänlighet tog paret emot vänner och bekanta i sitt tredje hem i Nimes i södra Frankrike. För Annamari var familjen en ständig källa till glädje. Ända till sin sista stund visade hon sina barn och barnbarn och deras välbefinnande den största omtanke.

Tom Pettersson
Valter Häyry